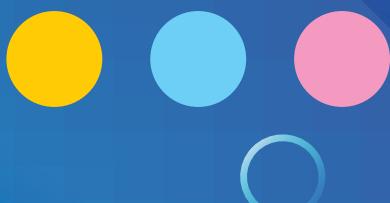

CENTAR ZA RAZVOJ PORODIČNIH FIRMI

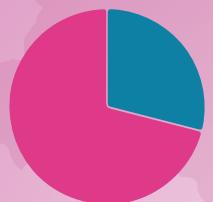
STATUS PORODIČNIH FIRMI U REPUBLICI SRPSKOJ

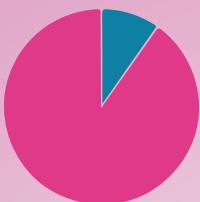
PORODIČNE **FIRME**
CENTAR ZA RAZVOJ PORODIČNIH FIRMI

Istraživanje o porodičnim firmama u Republici Srpskoj

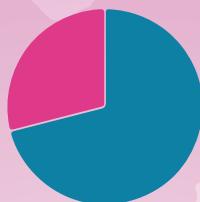
Istraživanje je sprovedeno u periodu od avgusta do septembra 2023. godine. Istraživanje je obuhvatilo 100 porodičnih firmi sa područja Republike Srpske.

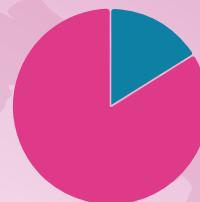
anketiranih firmi posluje manje od 20 godina.

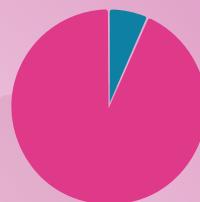
firma posluje manje od 10 godina.

osnovane su od strane vlasnika.

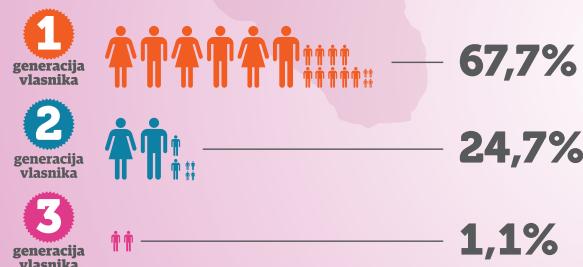

naslijedene.

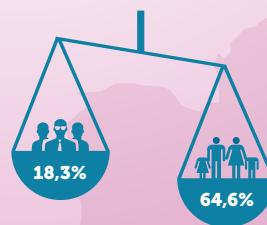

kupljene.

Postotak firmi u kojima rukovodi...

Najveći izazovi:

49,5% vlasnika porodičnih firmi trenutno na rukovodećim pozicijama ima menadžere koji nisu članovi porodice.

Kod **18,3%** firmi trenutni vlasnik je pred penzijom, a napisan testament ima njih **4,4%**.

IMPRESUM

Naziv istraživanja:

Status porodičnih firmi u Republici Srpskoj, 2023. godina

Izdavač:

Centar za razvoj porodičnih firmi

Autor projekta "Porodične firme – Stub razvoja ekonomije":

Dragan Močević

Saradnici na projektu:

Nina Kecman

Partner u istraživanju:

Područna privredna komora Banja Luka

www.porodicnefirme.com

Mjesec i godina izdanja:

Banjaluka, 2023.

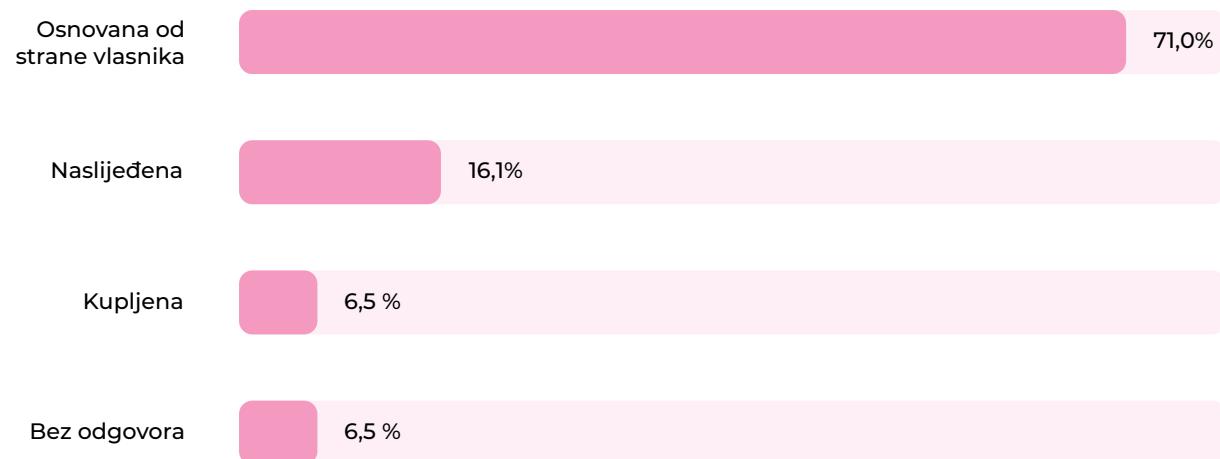
METOD

Istraživanje o statusu porodičnih firmi u Republici Srpskoj sproveo je 2023. godine Centar za razvoj porodičnih firmi u saradnji sa Područnom privrednom komorom Banja Luka. Istraživanje je obuhvatilo 100 privatnih firmi u Republici Srpskoj.

U istraživanju su učestvovali vlasnici ili direktori porodičnih firmi, a anketiranje je vršeno online putem (ispitanici su samostalno popunjavali upitnik).

DEMOGRAFIJA

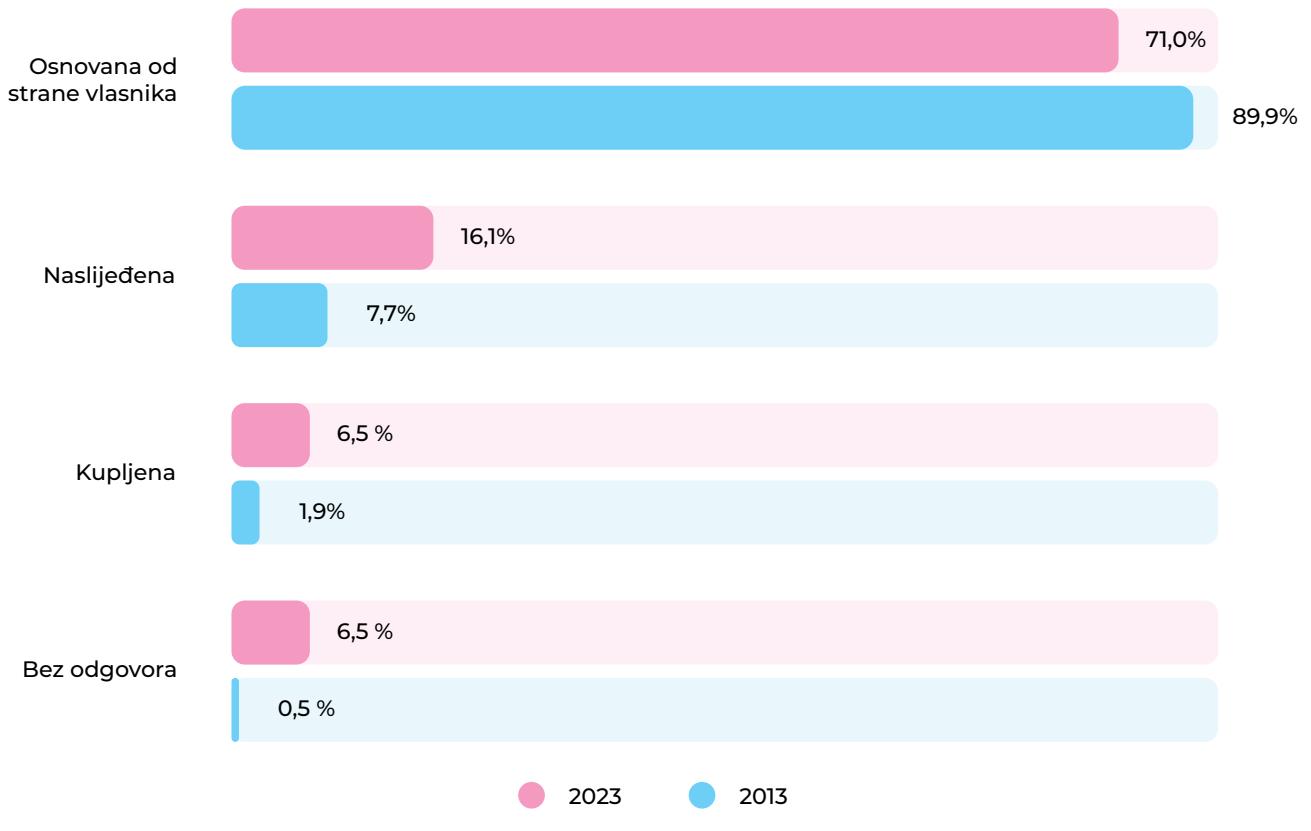
Firma u kojoj radite je...?

Grafikon 01

Najveći broj porodičnih firmi je osnovan od strane trenutnog vlasnika (**71%**), dok je 16,1% nasljeđeno. Najmanje je porodičnih firmi koje su kupljene (**6,5%**).

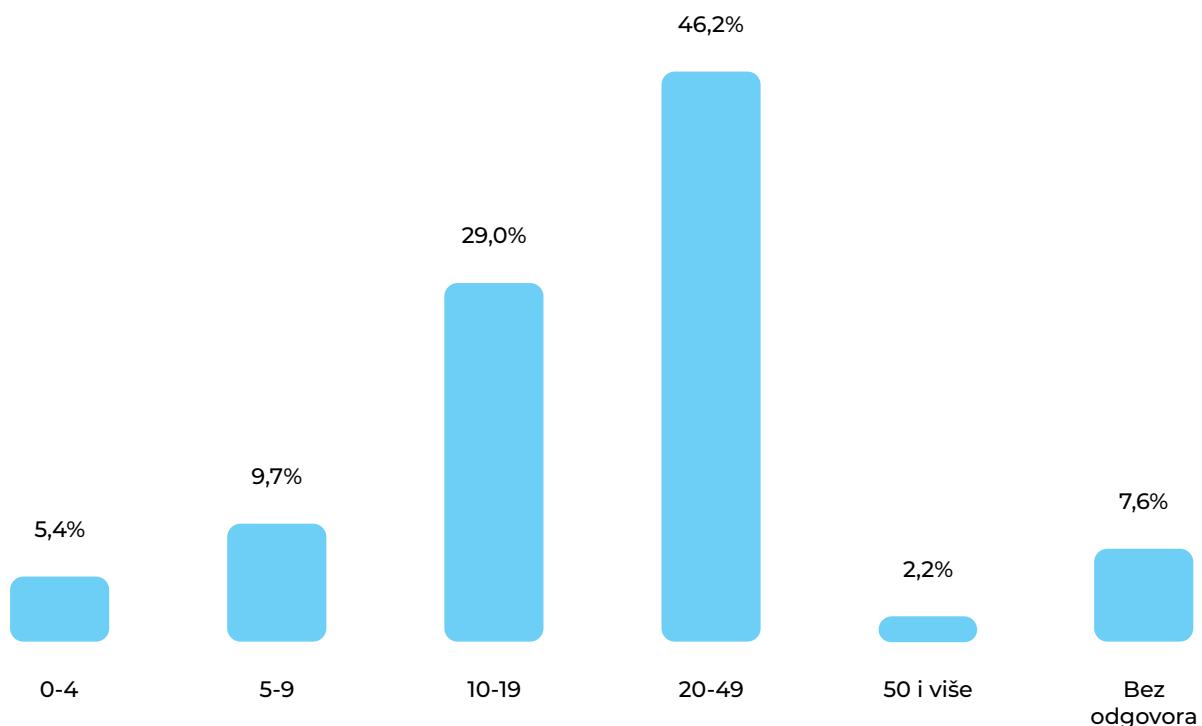
Firma u kojoj radite je...?

Grafikon 02

U odnosu na 2013. godinu, 2023. godine broj porodičnih firmi koje je osnovao sam vlasnik opada, dok raste procenat firmi koje su nasljeđene ili kupljene.

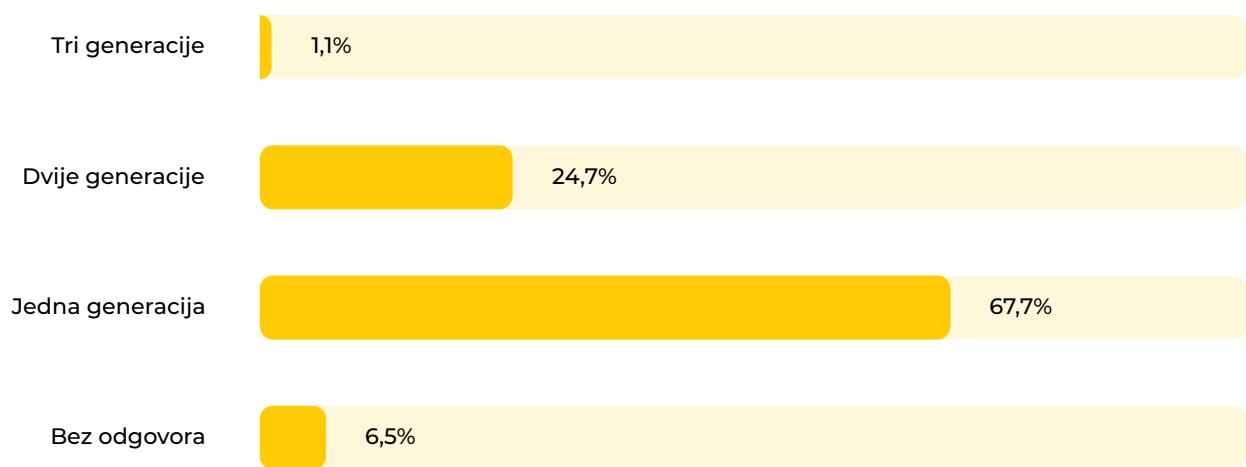
Koliko godina posluje firma u kojoj radite?

Grafikon 03

Najveći broj firmi (**46,2%**) posluje između **20** i **49** godina, dok **29%** radi između **10** i **19** godina. Od ukupnog broja ispitanika **15,1%** firmi funkcioniše manje od devet godina.

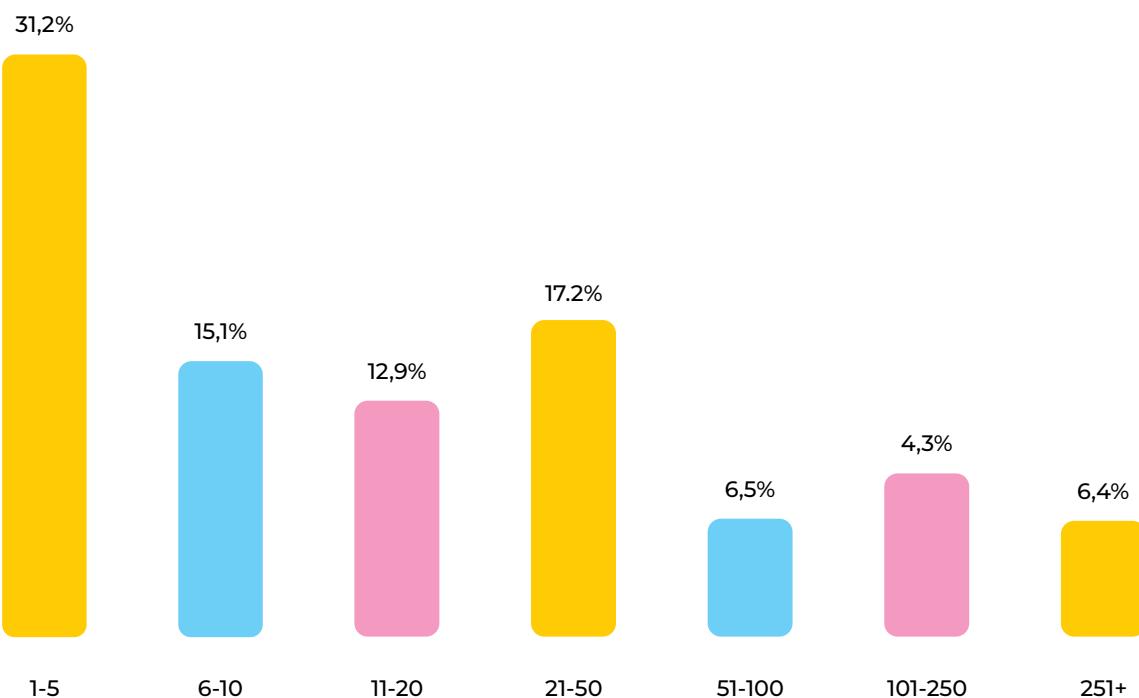
Koliko generacija je vodilo firmu u kojoj radite?

Grafikon 04

Najveći broj porodičnih firmi vode ljudi koji su ih i osnovali (**67,7%**), dok je **24,7%** preduzeća doživjelo prenos vlasništva s jedne na drugu generaciju. Porodičnih firmi, kojima je upravljalo tri ili više generacija je **1,1%**.

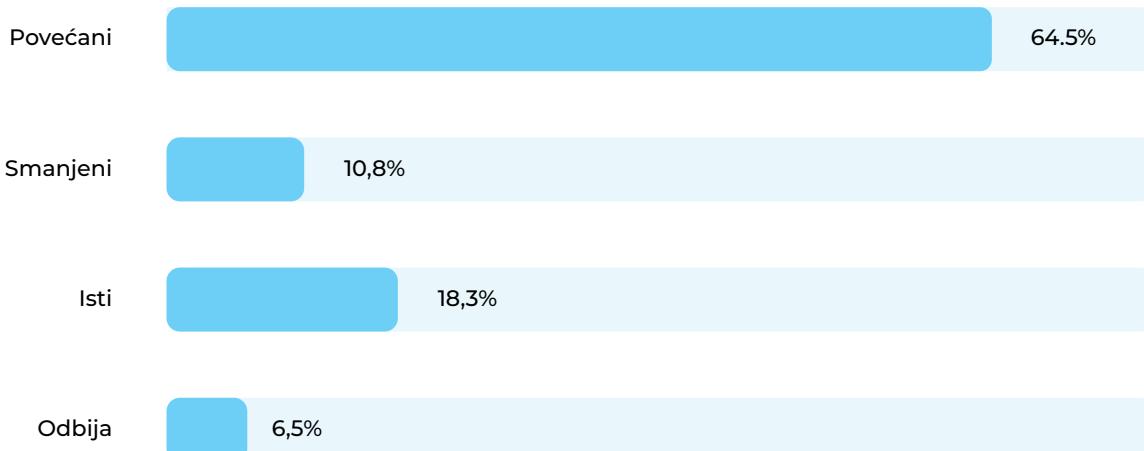
Broj zaposlenih u firmi?

Grafikon 05

Među porodičnim firmama koje su učestvovale u istraživanju dominiraju one sa od 1 do 10 zaposlenih (**46,3%**), dok **12,9%** firmi ima od 11 do 20 zaposlenih. Od 20 do 50 zaposlenih radnika ima **17,2%** firmi, a **6,5%** zapošljava od 50 do 100 radnika. U okviru uzorka nalazimo **10,7%** firmi koje imaju preko 100 zaposlenih.

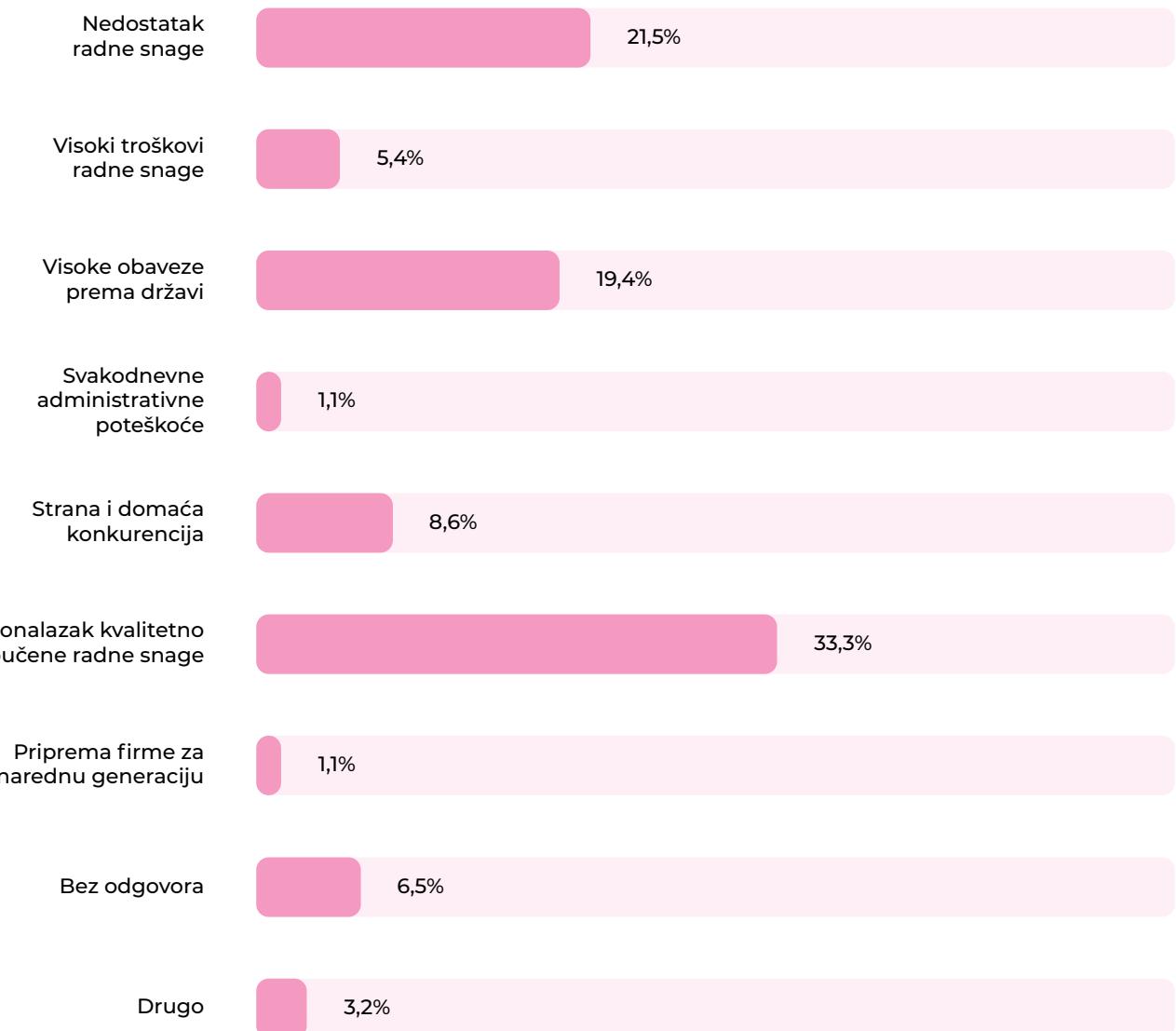
U odnosu na period od posljednje tri godine, ove godine prihodi Vaše firme su:

Grafikon 06

Skoro dvije trećine porodičnih firmi (**64,5%**) tvrdi da su im se prihodi povećali u odnosu na period od prije tri godine, dok su kod **10,8%** prihodi smanjeni. Svaka peta porodična firma (**18,3%**) ostvaruje približno iste prihode kao i prije tri godine.

Najveći poslovni izazovi s kojim se susrećete:

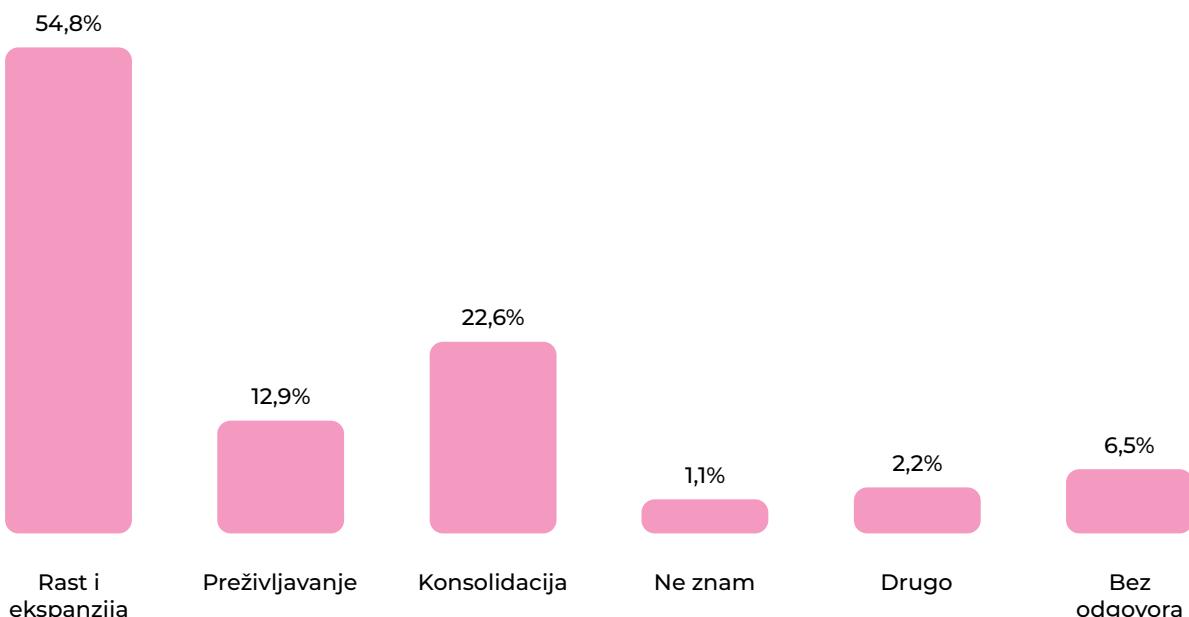

Grafikon 07

Menadžment i vlasnici porodičnih firmi kao najveće poslovne izazove navode:

- pronalazak kvalitetnih zaposlenika (**33,3%**),
- nedostatak radne snage (**21,5%**),
- visoke obaveze prema državi (**19,4%**),
- jaka strana i domaća konkurenca (**8,6%**) i
- visoki troškovi radne snage (**5,4%**).

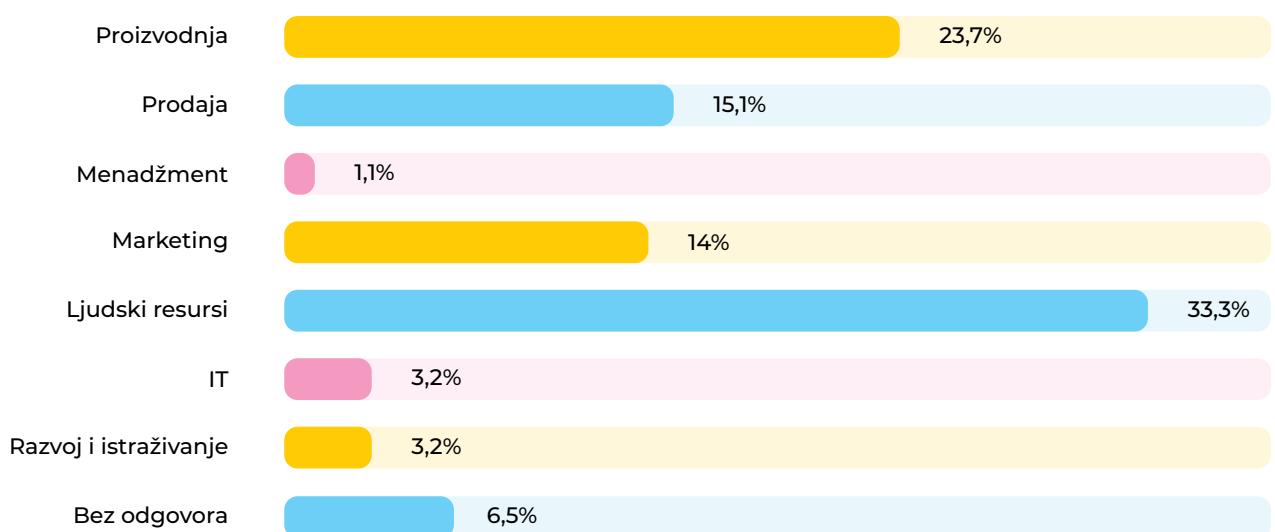
Kakav je plan poslovanja za narednih 12 mjeseci?

Grafikon 08

Polovina firmi (**54,8%**) u narednih godinu dana planira rast i ekspanziju poslovanja, dok konsolidaciju očekuje **22,6%**. Svako deseto preduzeće (**12,9%**) će pokušati da preživi sljedeću godinu.

U koje od navedenih područja planirate najviše da ulažete kako biste poboljšali produktivnost i cjelokupnu konkurentnost Vaše firme u narednih 12 mjeseci?

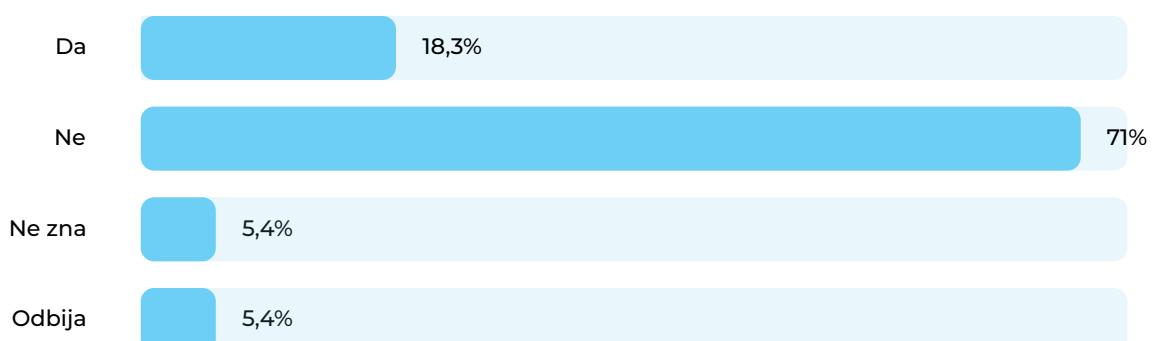

Grafikon 09

Najveći broj porodičnih firmi u narednih godinu dana planira da ulaze u:

- unapređenje ljudskih resursa (**33,3%**),
- proizvodnju (**23,7%**),
- prodaju (**15,1%**) i
- marketing (**14%**).

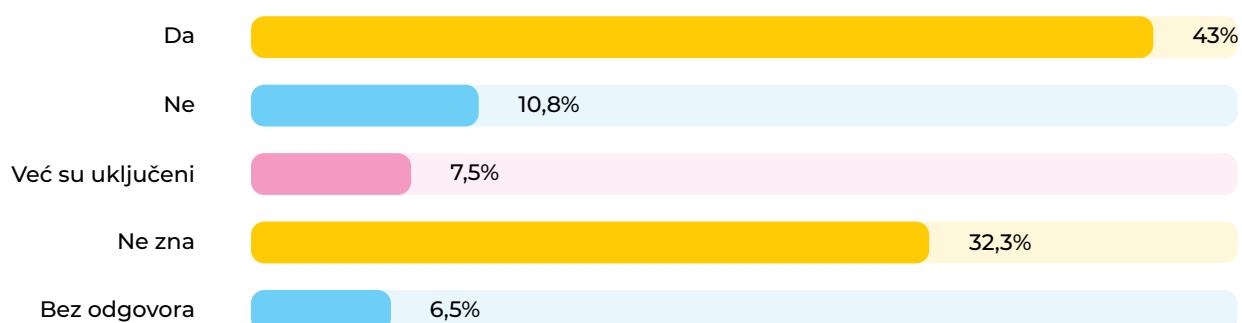
Da li trenutni vlasnik Vaše firme u naredne tri godine odlazi u penziju?

Grafikon 10

Svaki peti vlasnik porodične firme (**18,3%**) u naredne tri godine planira odlazak u penziju.

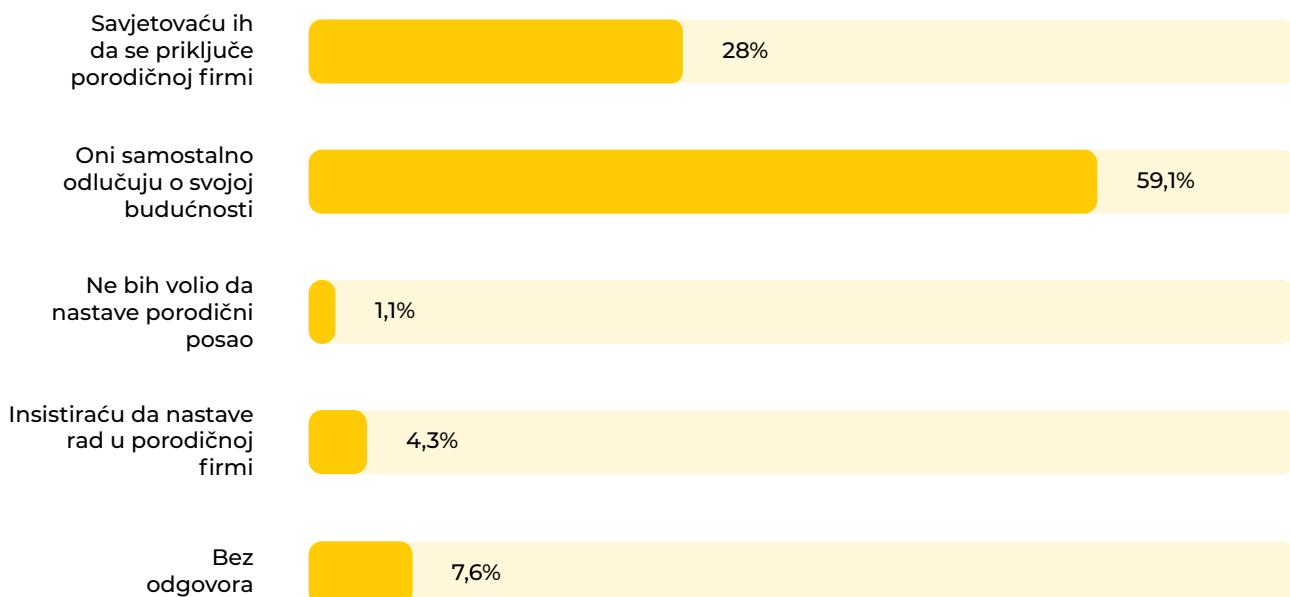
Da li sadašnji vlasnici (osnivači ili pripadnici druge generacije) očekuju od sljedeće generacije da se priključi biznisu?

Grafikon 11

Manje od polovine vlasnika porodičnih firmi (**43%**) je potpuno sigurno da će se sljedeća generacija u porodici uključiti u biznis, dok trećina (**32,3%**) nema još jasan stav o tome. Da se članovi porodice neće priključiti porodičnom biznisu smatra **10,8%** ispitanika, a **7,5%** kaže da su njihovi potomci već uključeni u porodični posao.

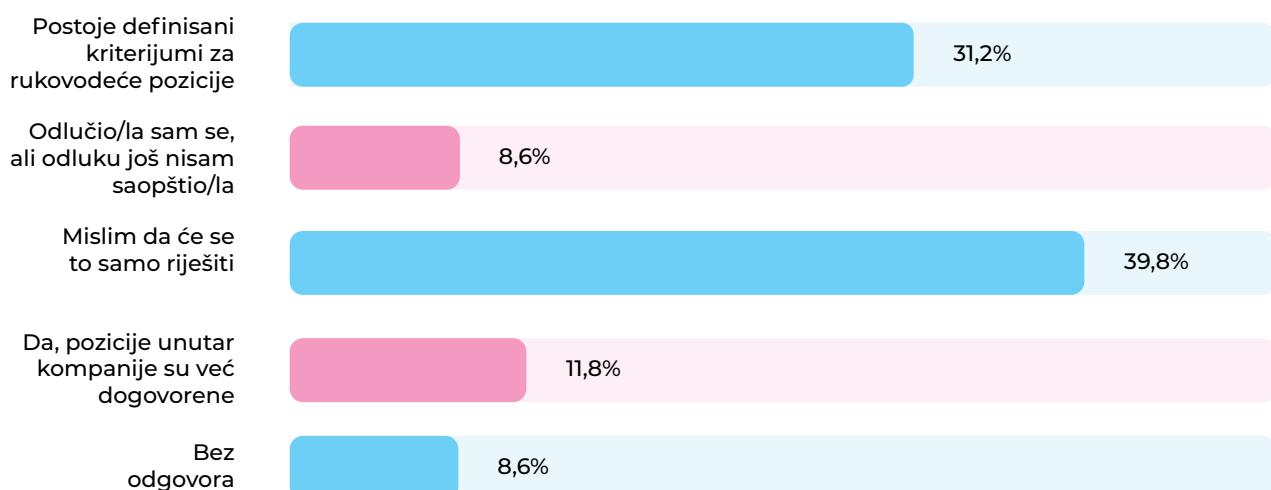
Koliko su članovi porodice i/ili djeca slobodni u izboru šta će raditi i čime će se baviti?

Grafikon 12

Generalno gledajući vlasnici porodičnih firmi u Republici Srpskoj ne utiču u velikoj mjeri na izbor budućih zanimanja svoje djece. Više od polovine ispitanika (**59,1%**) će pustiti djecu da samostalno odluče čime će se baviti u životu, dok će njih **28%** djeci predložiti da nastave porodični biznis. Interesantno je da će **4,3%** ispitanika insistirati da djeca nastave rad u porodičnoj firmi.

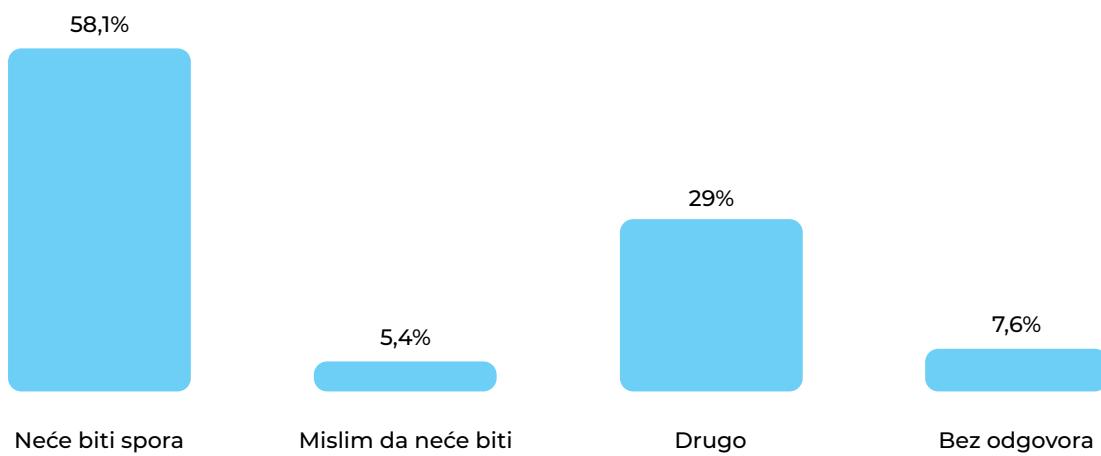
Da li je nasljednicima jasno ko će biti na kojim rukovodećim pozicijama u budućnosti?

Grafikon 13

Možemo reći da dominiraju dvije vrste odgovora na ovo pitanje. S jedne strane imamo **39,8%** vlasnika porodičnih firmi koji smatraju da će se to samo od sebe riješiti tj. da će se vremenom iskristalisati ko je od članova porodice za koju poziciju, dok **31,2%** njih smatra da će budući rukovodioci morati da ispune već unaprijed utvrđene kriterijume da bi se našli na čelu firme. Svaki deseti ispitanik odnosno **11,8%** vlasnika već sada ima dogovor sa nasljednicima o budućim rukovodećim pozicijama u firmi. Tek **8,6%** vlasnika porodičnih firmi je donijelo odluku, ali je još uvek nije saopštilo nasljednicima.

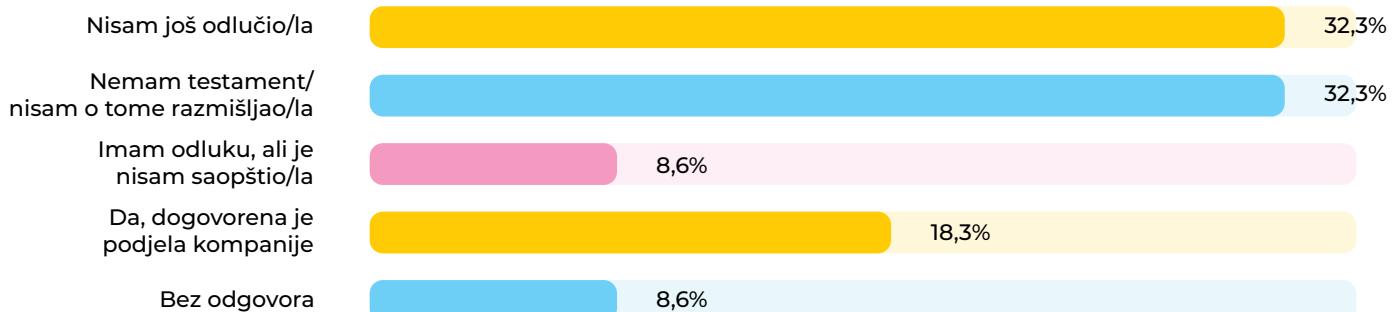
Šta mislite kako će se postaviti u ovoj situaciji?

Grafikon 14

Najveći broj vlasnika porodičnih firmi (**58,1%**) smatra da će prenos nadležnosti proći bez nekih velikih problema, dok skoro trećina ne zna kako će to proći.

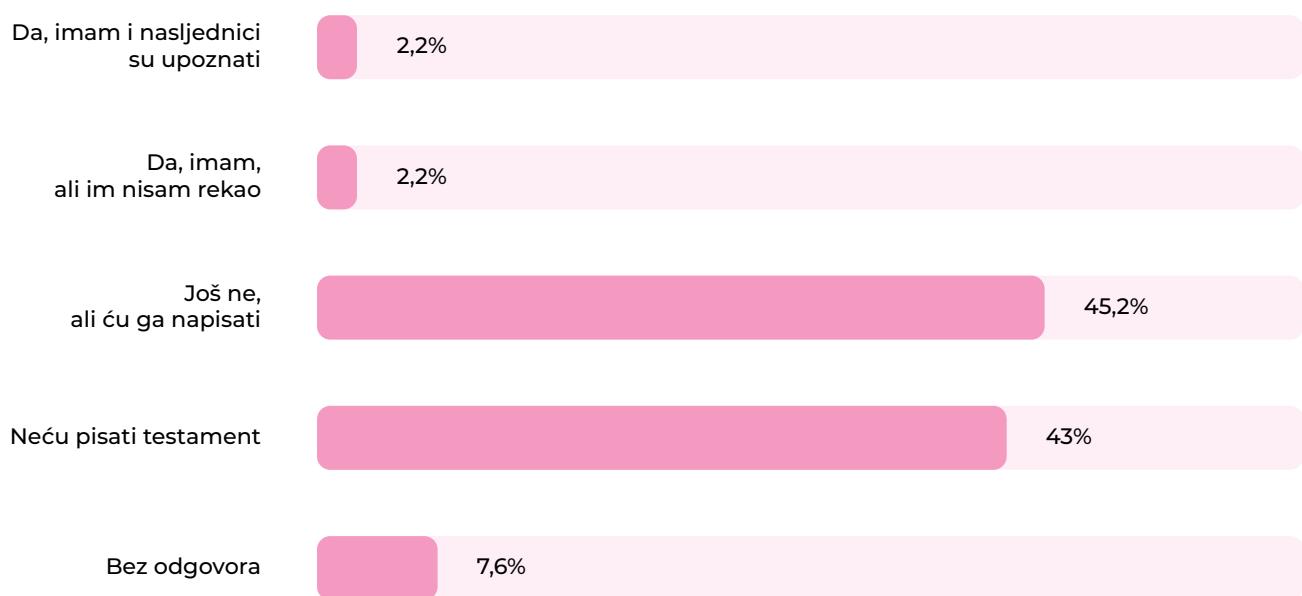
Da li je sa nasljednicima komuniciran plan podjele u kompaniji?

Grafikon 15

O podjeli udjela u kompaniji još ne razmišlja skoro dvije trećine ispitanika (**64,6%**), dok **18,3%** je dogovorio i iskommunicirao podjelu kompanije. Svaki deseti ispitanik (**8,6%**) je donio odluku, ali je još nije saopštio.

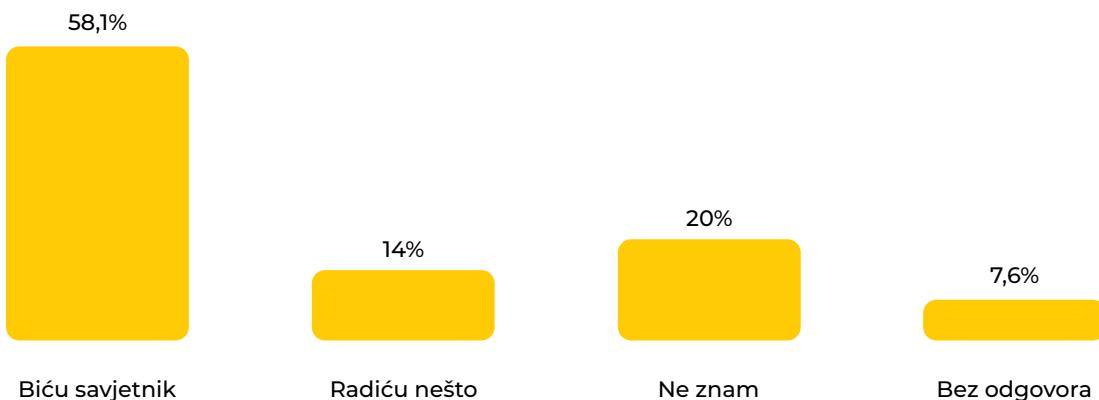
Da li imate napisan testament?

Grafikon 16

Napisan testament ima **4,4%** vlasnika porodičnih firmi, dok **45,2%** njih planira to da učini. Testament neće napisati **43%** ispitanika.

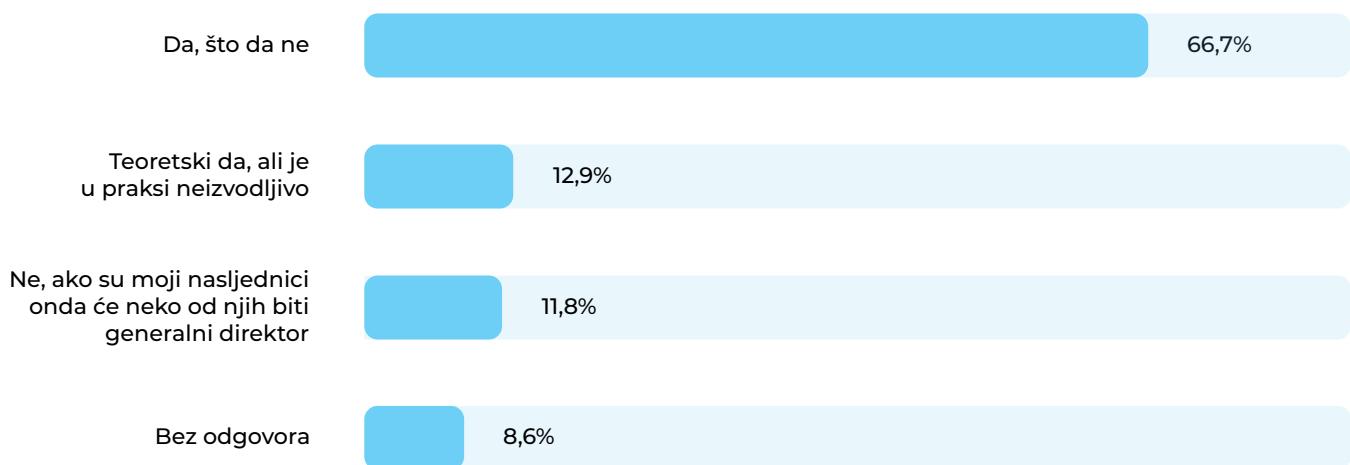
Na kojim pozicijama vidite sebe kada nasljednici preuzmu vođenje kompanije?

Grafikon 17

Najveći broj sadašnjih vlasnika porodičnih firmi (**58,1%**) sebe vidi kao savjetnike svojih nasljednika, dok svaki peti (**20%**) odgovorio je da ne zna. Ipak, njih **14%** kaže da će raditi nešto sasvim drugo u odnosu na raniji posao.

Da li smatrate da neko van porodice može da bude generalni direktor kompanije, a da članovi porodice rade u njoj?

Grafikon 18

Dvije trećine vlasnika porodičnih firmi (**66,7%**) smatra da neko izvan porodice može biti i generalni direktor kompanije, dok **12,9%** misli da je to teoretski moguće, ali praktično teško izvodljivo. Svaki deseti ispitanik (**11,8%**) smatra da bi to morao biti neko od njihovih nasljednika.

Da li na rukovodećim pozicijama u firmi imate menadžere koji nisu članovi porodice?

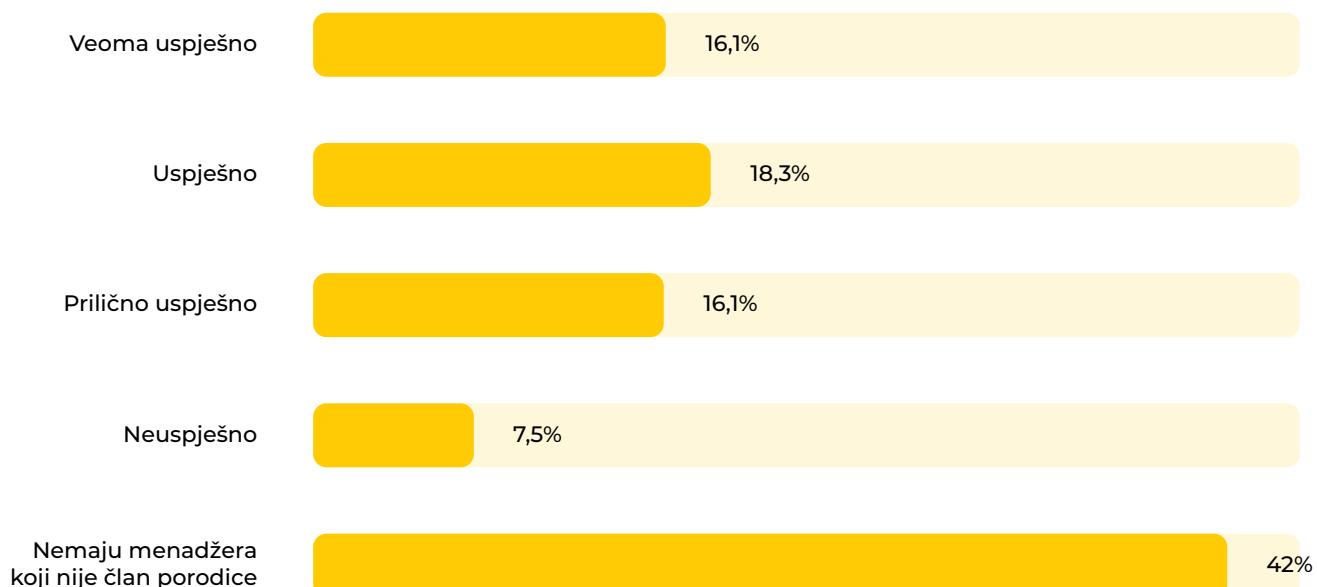

Grafikon 19

Trenutno **44,1%** vlasnika porodičnih firmi nema u svojim firmama menadžere koji nisu članove porodice.

Najčešće ih zapošljavaju na pozicije zamjenika direktora, izvršnih direktora, šefova prodaje, marketing menadžera i menadžera prodaje, kao i na nekim specijalističkim pozicijama.

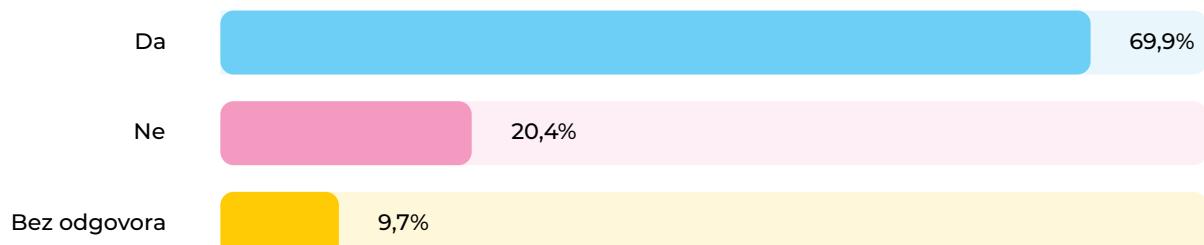
Kakvo je bilo Vaše iskustvo sa menadžerom koji nije član porodice?

Grafikon 20

Među vlasnicima porodičnih firmi koji su imali iskustvo sa menadžerima van porodice preovladava zadovoljstvo njihovim radom (**50,5%**). Istina, to zadovoljstvo je samo donekle izraženo, ali ih je znatno više u odnosu na one koji su nezadovoljni njihovim radom.

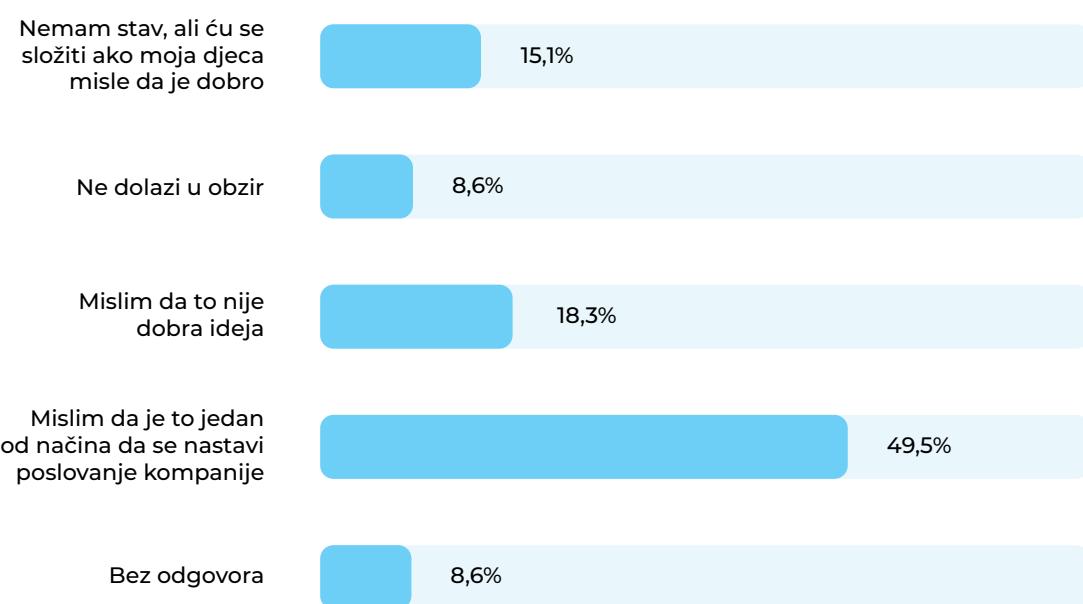
Da li je dobra poslovna odluka ukoliko na visoku poziciju u firmi postavite nekog ko nije član porodice?

Grafikon 21

Među ispitanicima dominira mišljenje (**69,9%**) da je to bila dobra poslovna odluka, dok se svaki peti vlasnik porodične firme (**20,4%**) sa ovom konstatacijom ne slaže.

Šta mislite o tome da i uspješni menadžeri koji rade kod Vas postanu suvlasnici u Vašoj kompaniji?

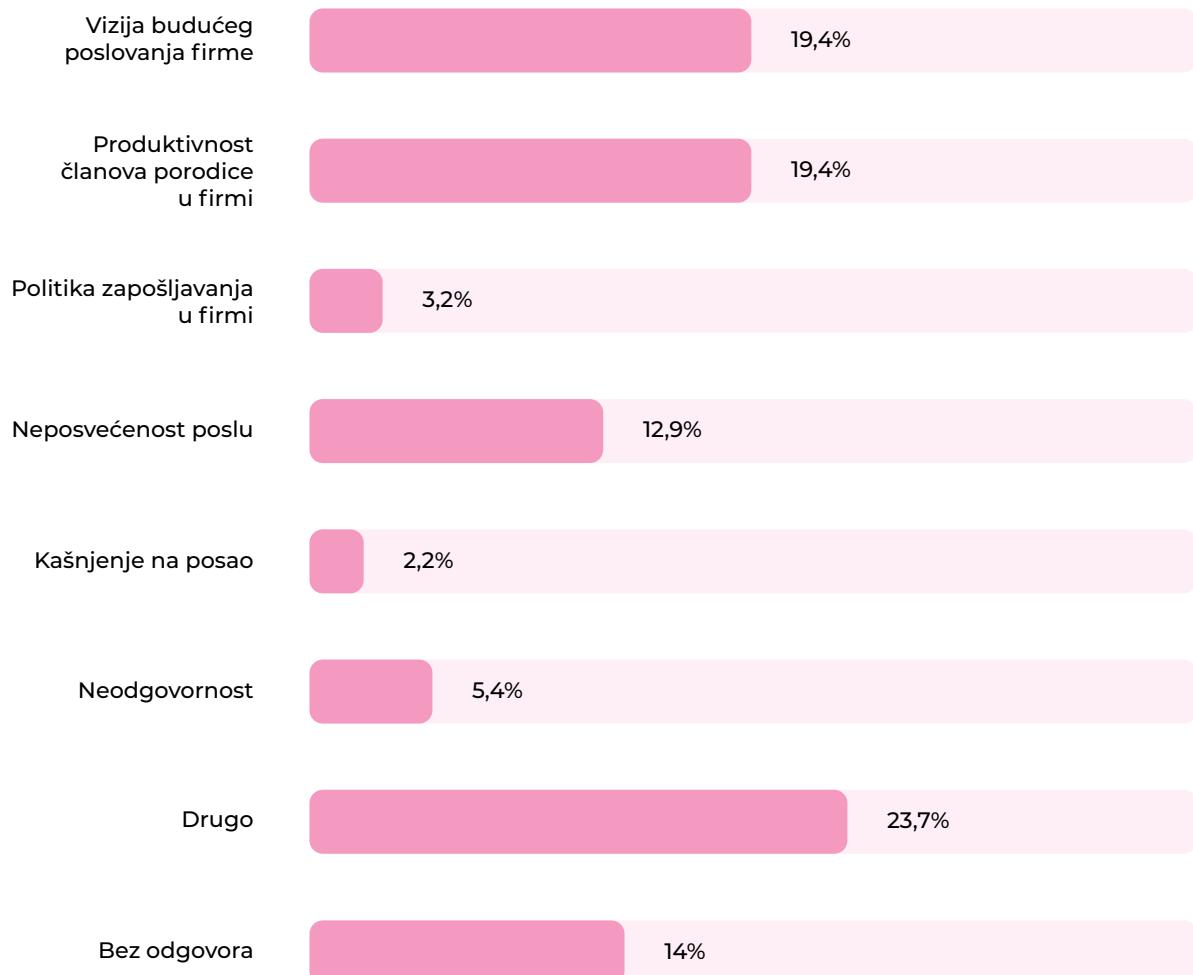

Grafikon 22

Polovina ispitanika smatra da je to jedan od načina da se nastavi poslovanje (**49,5%**), a slijede oni koji će poštovati odluke svoje djece (**15,1%**). Među onima koji se ne slažu sa ovom idejom nalazimo **18,3%** koji misle da to nije dobra ideja, dok njih **8,6%** odlučno tvrdi da to ne dolazi u obzir.

Da bi neki spoljni saradnik postao dio menadžmenta mora biti lojalan firmi i mora imati znanje i iskustvo koje nemaju drugi članovi porodice. Ono što je glavna prepreka za suvlasništvo u firmi je sumnja u dobre namjere spoljnih saradnika i njihovu motivaciju da se bore za firmu jer sama egzistencija porodice vlasnika firme najčešće ovisi od uspješnosti te firme.

Najčešći uzroci konflikta među članovima porodice oko posla?

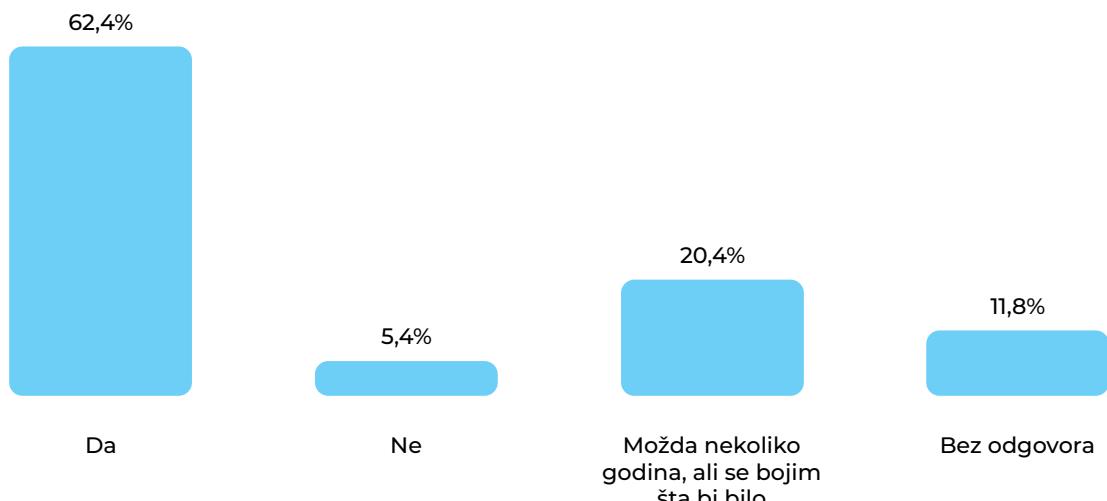

Grafikon 23

Neslaganja između članova porodice u porodičnim firmama nastaju zbog:

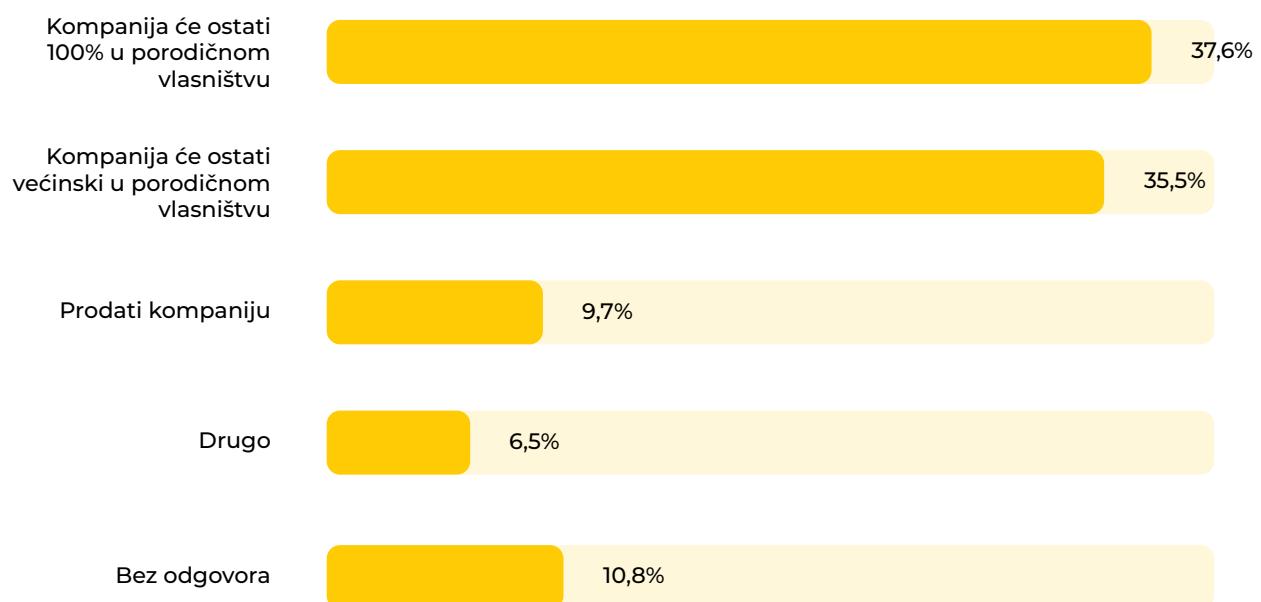
- vizije budućeg poslovanja firme (**19,4%**),
- produktivnosti članova porodice (**19,4%**),
- neposvećenosti radu (**12,9%**) i
- neodgovornosti (**5,4%**)
- nečeg drugog (**23,7%**).

Da li ste mirni i spokojni i da li Vaša kompanija može uspešno nastaviti da funkcioniše bez osnivača?

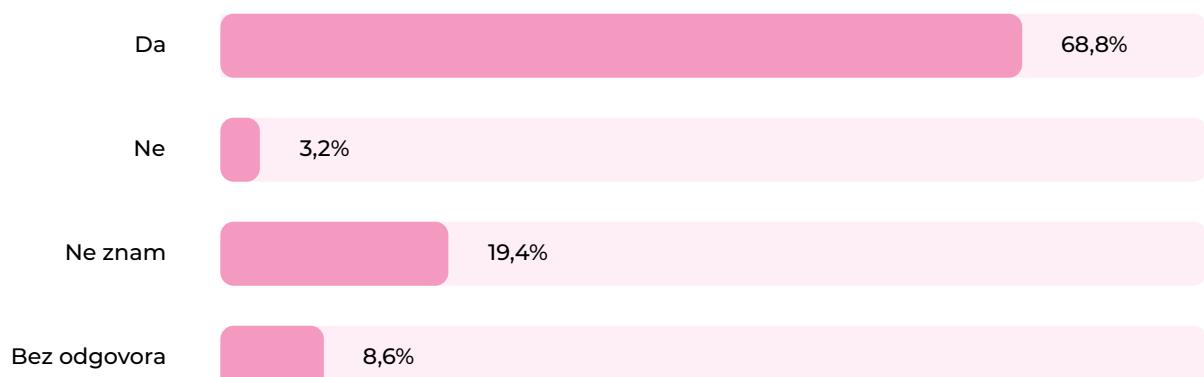
Generalno gledajući vlasnici porodičnih firmi su spokojni kada se radi o budućem funkcionisanju njihovih firmi. Skoro dvije trećine ispitanika (**62,4%**) je odgovorilo potvrđno, dok svaki peti ispitanik (**20,4%**) misli da će to trajati nekoliko godina, ali nije siguran šta će poslije biti. Ipak, **11,8%** vlasnika nije dalo odgovor na ovo pitanje.

Koje rješenje vezano za vlasništvo nad kompanijom Vam se čini najbolje?

Vlasnici porodičnih firmi dvoume se da li njihove kompanije treba da ostanu u potpunom porodičnom vlasništvu (37,6) ili da imaju većinsko vlasništvo nad kompanijom (35,5%). Svaki deseti ispitanik (9,7%) misli da bi bilo najbolje da prodaju kompaniju.

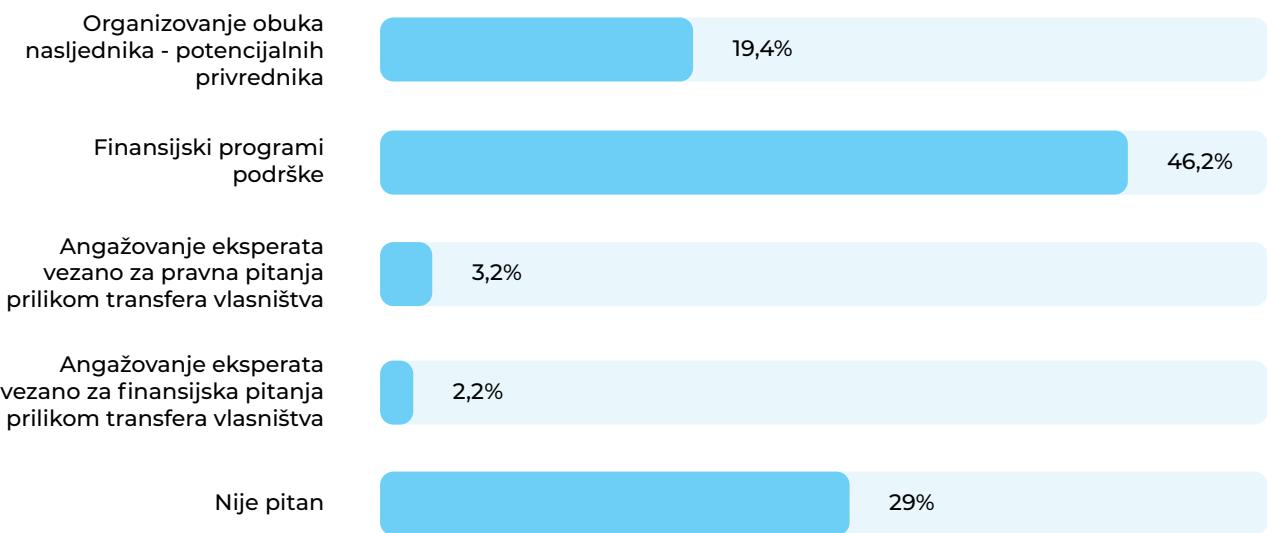
Da li nedostaju posebne mjere državnih organa u cilju unaprjeđenja poslovanja porodičnih firmi?

Grafikon 26

Naravno, najveći broj ispitanika (68,8%) smatra da državni organi ne kreiraju posebne mjere sa ciljem unaprjeđenja poslovanja porodičnih firmi, dok je 19,4% odgovorilo sa „ne znam“.

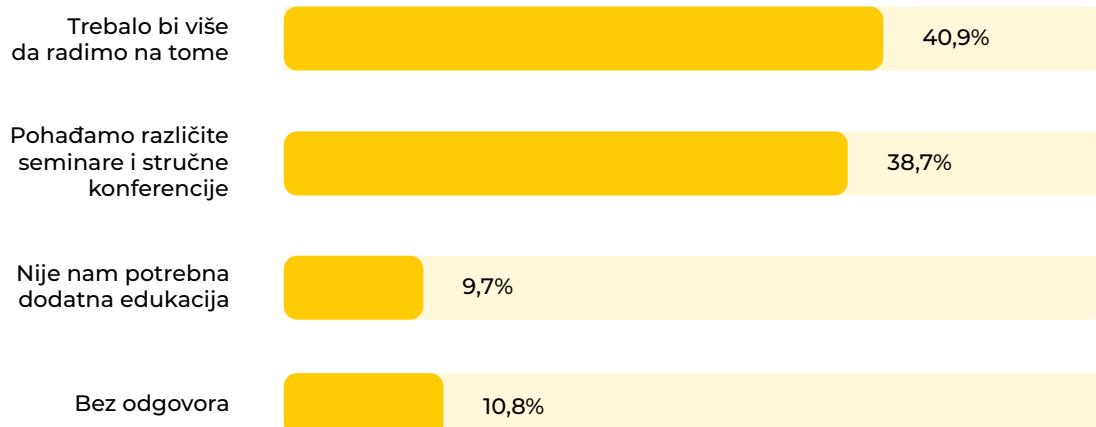
Koje su to mjere?

Grafikon 27

Ispitanici najviše ističu potrebu za programima finansijske podrške (46,2%) i organizovanje obuke nasljednika, potencijalnih privrednika (19,4%).

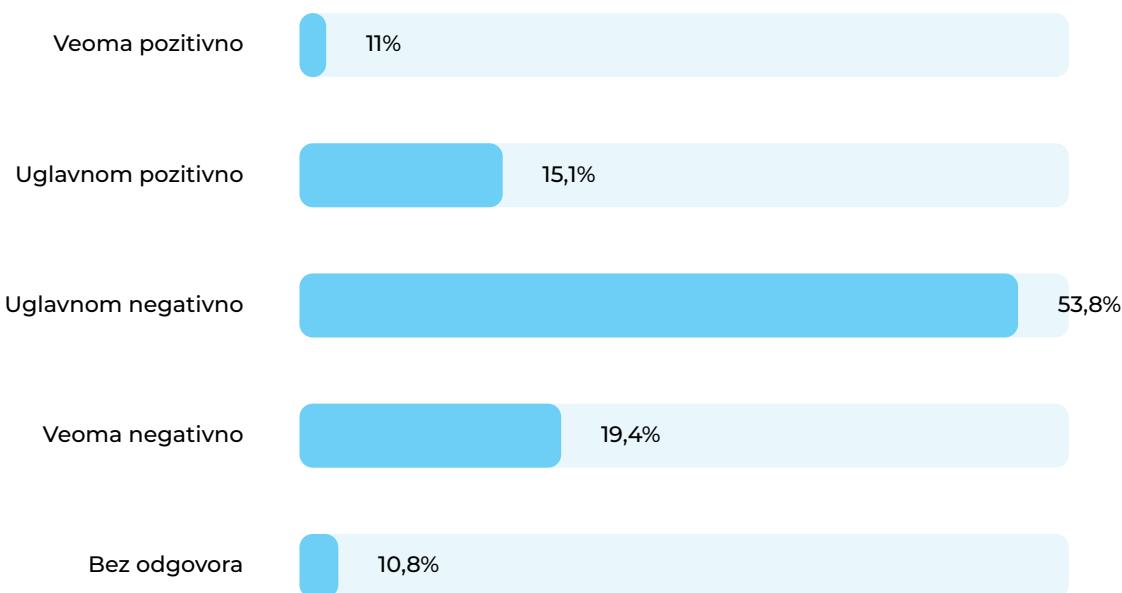
Koliko pažnje Vaša firma posvećuje dodatnoj edukaciji menadžera i ostalih zaposlenih?

Grafikon 28

Manje od **40%** ispitanika kaže da njihovi zaposleni pohađaju različite seminare i stručne konferencije, dok **40,9%** smatra da treba da se tome više posvete. Svaki deseti ispitanik (**9,7%**) smatra da im nije potrebna dodatna edukacija.

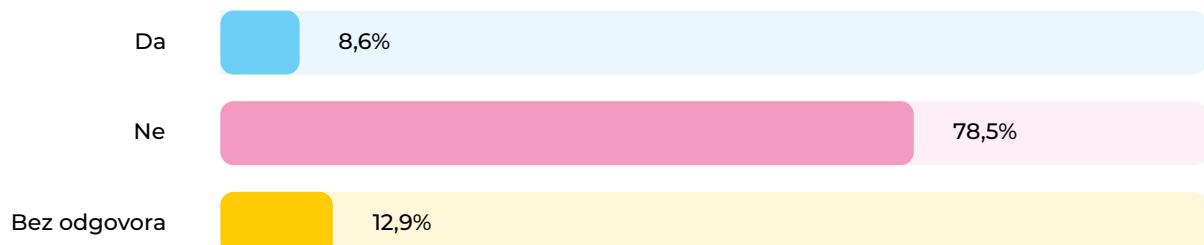
Kako je pandemija virusa Covid- 19 uticala na poslovanje Vaše firme?

Grafikon 29

Za polovinu ispitanika pandemija virusa COVID-19 je uticala uglavnom negativno (**53,8%**), dok svaki peti ispitanik smatra da je uticala negativno (**19,4%**). Za **16,2%** vlasnika porodičnih firmi taj uticaj je bio uglavnom pozitivan.

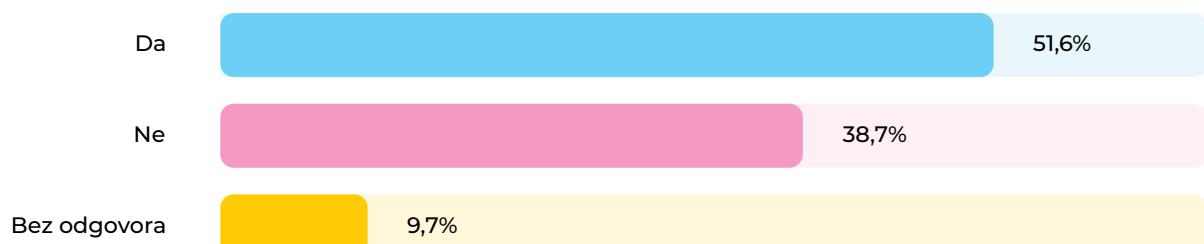
Da li djeca vlasnika porodične firme prilikom stupanja u brak potpisuju predbračni ugovor sa partnerom?

Grafikon 30

Tek **8,6%** djece vlasnika porodičnih firmi potpisuje predbračni ugovor prilikom stupanja u brak sa partnerom ili partnerkom.

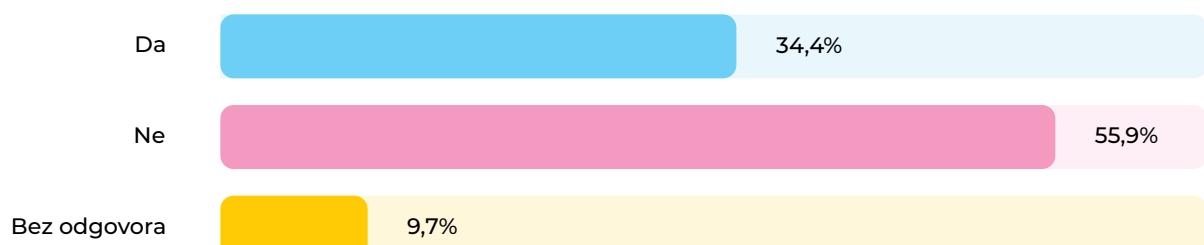
Da li imate dovoljan broj radnika potrebnih za neometano funkcionisanje preduzeća?

Grafikon 31

Polovina ispitanih vlasnika porodičnih firmi (**51,6%**) ima dovoljno radnika za nesmetan rad, dok njih **38,7%** ima problem zbog nedostatka radne snage.

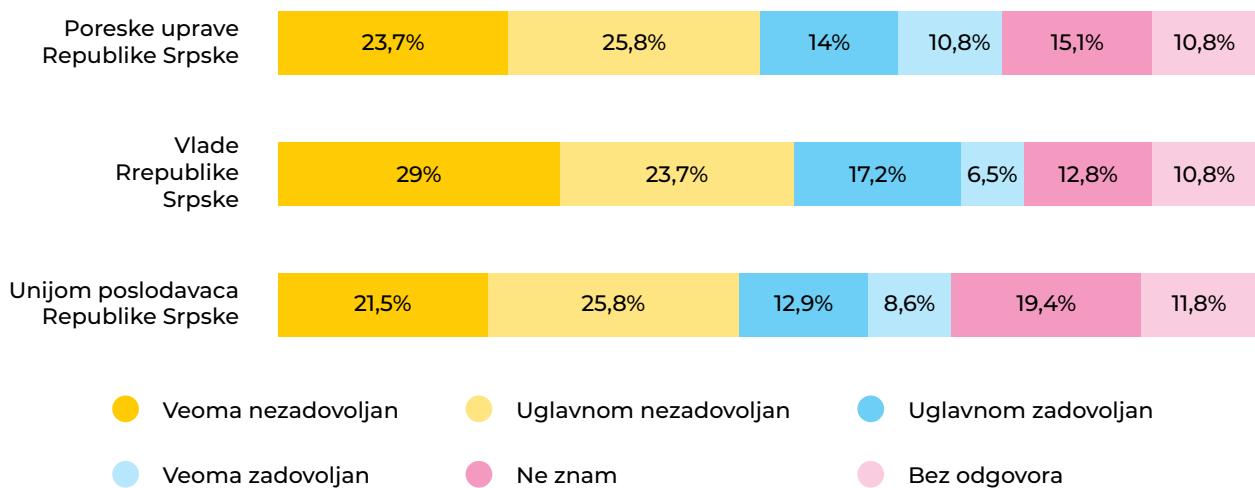
Da li ste zadovoljni kvalitetom radne snage u Vašem preduzeću?

Grafikon 32

Kvalitetom radne snage zadovoljno je nešto više od **55,9%** poslodavaca, dok **34,4%** nije.

Koliko ste zadovoljni radom...?

Grafikon 33

Generalna ocjena je da su vlasnici porodičnih firmi u Republici Srpskoj više nezadovoljni, nego zadovoljni radom gore pomenutih institucija. Ako pogledamo konkretne institucije onda vidimo da su najviše nezadovoljni radom Vlade Republike Srpske (**52,7%**), Poreskom upravom Republike Srpske (**49,5%**), podjednako nezadovoljni Privrednom komorom Republike Srpske i Unijom poslodavaca Republike Srpske (**47,3%**) i Područnom privrednom komorom Banjaluka (**41,9%**). Ono što zabrinjava je svakako veliki broj "ne znam" i bez odgovora.

